

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

R. P. Ioannis Azorii Lorcitani, Societatis Iesv Presbyteri Theologi, Institvtiones Morales

In Qvibus Vnivers[a]e Qvaestiones ad Conscientiam recte aut prauè
factorum pertinentes, breuiter tractantur

Azor, Juan

Coloniae Agrippinae, 1612

15 De qualitatibus contractum.

urn:nbn:de:hbz:466:1-14014

Nequit minor rem immobilem permutare, sine Iudicis decreto, quia permutatio est quaedam alienatio. *l. vlt. C. de Reb. alienis non alienan.*

Nequit etiam minor consentire in diuisione hereditatis, in qua continentur res immobiles, sine decreto, quia diuisio est quaedam permutatio. *argumento ex l. Cum pater. §. Hereditatem. ff. De legat. 2.* Non potest itidem rem immobilem hypothecae subicere, vel obligare, absque Iudicis auctoritate. *l. Si pupillorum. §. 1. ff. De rebus eorum, qui sub tutela, & cura sunt.*

Nequit similiter minor, sine decreto rem immobilem in emphyteusim dare, vel in ea vsum fructum, vel quamlibet seruitutem constituere. *l. Sed si pecunia. §. vltim. ff. De rebus eorum, qui sub tutela, vel cura sunt.* Non potest etiam transactionem facere sine decreto Iudicis, super rem aliquam immobilem. *l. Non solum. C. de Prædij minorum, & proinde nequit compromittere, quia compromissum est quaedam transactio. l. Non distinguemus. §. Iulianus. ff. De Arbitris.* Quid si ratione transactionis minor non traderet alteri rem immobilem, sed potius retineret data pecunia aduersario? Respondeo, tunc valere transactionem sine decreto, *Glossa in l. Nummi. ff. De transactione.*

Dubiae quaestiones est, An pater, vel testator possit concedere facultatem filio, vel heredi minori, qua alienet bona immobilia sine decreto Iudicis? Respondeo, posse. *l. 1. §. l. Magis puto. Si fundus. ff. De rebus eorum, qui sub tutela, vel cura sunt. §. l. Tutelam. C. De administrat. tutor.* Et hoc locum habet, etiam si testamentum, vel codicilli, in quibus talis facultas continetur, sint inutiles, & minus solemnes. *l. vltim. C. de Reb. alienis non alienan.*

Solet etiam quaeri, Quid dicendum, quando minor habet domicilium in vno loco ratione originis, & in alio ratione habitationis, & in alio, in quo nullum est illi domicilium, res sita sit, & expediat ei rem vendere. Quis Iudex debeat decretum interponere? Respondeo, liberum esse cuiuslibet Iudicis ex illis decretum interponere. *l. Magis puto. §. Illud quaeri. ff. De rebus eorum, qui sub tutela, vel cura sunt.*

Quæres, An si minor contractum iurauerit, ita valeat contractus, vt minor non amplius possit gaudere privilegio legis de restitutione in integrum? Respondeo, valere, vt docent communiter iuris Ciuilis interpretes in *Authentic. Sacramenta puer. Cod. Si aduersus veniat.* & Iuris Canonici Doctores in *cap. Cum contingat, de iureiur. r. & in cap. Quamuis pactum, de pactis in Sexto.* Dummodo tamen iuramentum non sit interpositum vi, metu, aut dolo. Habet autem prædicta lex locum, siue iurandum in ipso contractu adhibeatur, siue ante, siue post contractum, *Glossa, & alij Auctores in Authentic. Sacramenta puer.* Habet etiam vim, tamen si contractus, sine Tutore, vel curatore sit factus. *Bartolus & alij in prædicta Authentic. Sacramenta puerum.* Item etiam si contractus de re immobili fiat absque Iudicis auctoritate. *Glossa, cum aliis in loco citato.* Habet etiam locum, tamen si minor admodum non sit de beneficio legis, sibi competentis de restitutione in integrum. *Bartolus, & alij in eadem Authentic.* Idem præterea ius est in remissione, & liberatione, quando minor liberat tutorem, curatorem, vel alium quemlibet debitorem à debito, vel obligatione. *Bartolus, Albertus, & Bald. in Authentic. citata.* Procedit etiam, quando minor iurat per procuratorem, dummodo consueverit illum ad contrahendum, & iurandum pro eo, & speciale ad id mandatum dederit. *Glossa, & alij in eo loco, quem dudum id saepe proculimus.*

Quæres, An filiusfamilias contrahere possit? Ratio dubitandi est, quia testari non potest. *l. Qui in potestate, ff. De testamentis, §. l. 3. C. Qui testamentum facere possunt. §. Instit. Quibus non est permissum facere testamentum. §. 1.* Respondeo, posse contrahere. *l. Nam ex contractibus. ff. De iudiciis, §. l. Filiusfamilias. ff. De actionibus,*

§. oblig. §. l. per totum Titulum. ff. Ad senatusconsultum Macedonianum.

Quæres itidem, An seruus possit contrahere? Rationem dubitandi afferit, quia in *l. Quod atinet. ff. De regul. iur.* habetur, Seruum iure Ciuili nemini obligari. Respondeo, posse seruum naturaliter, quamuis non ciuilitate, alterum sibi, & se alteri obligare: vt puta, si soluerit creditori, postea manumissus nequit repetere, & creditor potest penes se retinere. Idem si fideiussores adhibeat, si deussor tenetur. Si pignus pro eo sit datum, obligatum est creditori. *l. Naturaliter. §. l. Si id quod. ff. De condit. indeb. §. l. Quod dicitur. §. l. Quod fideiussores. §. 2. ff. De fideius.*

Quæres itidem, An Religiosus contrahere queat? Nequit, quia is velle, & nolle non habet: suam enim voluntatem transfuit in voluntatem superioris. *cap. Si religiosus, de elect. in 6. cap. vltim. De sepul. in 6. cap. Non dicatur. 12. quæst. 1.*

Vltimò quaeritur, An possit Princeps cum suis subditis contrahere? potest. *l. Casar. ff. De publicanis, & vltim. galibus.*

Sed dubiae quaestiones est, An quando contrahit, obligetur tantum naturaliter, an etiam ciuilitate? Communis est opinio, naturaliter, non ciuilitate obligari, quia Princeps solutus est Legibus suis. *l. Princeps. ff. De legibus.* Atque *cap. 1. De probat. Albericus in l. ff. De offic. Procurator. Casar.*

Aliorum est opinio, eum in contractibus, vel quasi contractibus etiam ciuilitate obligari. *Baldus in l. Princeps. ff. De legibus. Ar. cap. 1. De probat. Albericus in l. ff. De offic. Procurator. Casar.*

De qualitatibus Contractuum.

CAPIT. XV.

SCIENDUM est, Contractum aliquando fieri purè, & simpliciter, aliquando in diem, aliquando sub conditione, aliquando alternatiuè, hoc est, sub distinctione: & hæc dicuntur contractuum qualitates.

Primo quaeritur, An si contractus purè, & simpliciter fiat, statim actionem, & obligationem producat? Respondeo, producere, ita vt statim debitum peti possit. *l. Eum qui Calendis. §. Quoties. §. l. Cedere diem. ff. De verb. signific. §. l. In omnibus obligat. ff. De regul. iur.*

Secundò quaeritur, An tot sint contractus, quot sunt res contentæ, & comprehensæ in ipso contractu, quamuis vnica forma verborum exprimentur? Respondeo, tot esse contractus, quot res in contractu continentur. *l. Scribimus. §. De conditionibus:* sic etiam tot sunt legata, quot res vna clausula, & oratione legata. *l. vltim. §. vltim. ff. De legat. 1.* Idem iuris est in iudiciis: tot enim sententia sunt, quot capitula in vna sententia contenta. *l. Etiam. §. Ex causa. ff. De minoribus.* Item si in vna, & eadem scriptura plura sint testimonia testium sub vna solemni formula contenta, pro pluribus testimoniis habentur. *l. Si quis ex argentariis. §. Si pretium. ff. De edendo.*

Si quaeras, Quid iuris sit ex hoc, quod vnus contractus, aut plures censeantur? Respondeo, diuersos effectus inde existere. Nam si plures sint contractus, plures pensiones, quæ Gabellæ dicuntur, etiam debentur, quando ex contractu talis pensio debetur. Si verò vnus sit contractus, vna tantum pensio soluenda est.

Secundò, si plures sint contractus, eò quòd plures sint res, tunc consequens est, vt si quis res plures acceperit in emphyteusim, & vna male vtatur, non ideo sit priuandus ceteris. At si vnus sit, eò ipso, quo male vtatur vna, respiciatur est omnibus.

Tertiò, si plures res vendantur vnico pretio cum pacto de retribuendo: tunc si vnus est contractus, non cogitur venditor vnam rem redimere sine alia. Si verò

plures

plures contractus censentur, tunc potest vnam rem, sine alia redimere.

Quartò, si plures sint contractus, quando res plures vno pretio venduntur, tunc potest habere locum in vna re, & non in aliis, actio, quæ dicitur, redhibitoria, vel quanto minoris: si vnus est contractus, actio non potest esse in vna re, quia sic in omnibus.

Quintò, si vnus sit contractus, cum plures res venduntur vno pretio, tunc sicut consanguineus potest vnam rem intra nouem dies redimere, siue retrahere, ita omnes. At si plures sint contractus, non eo ipso, quod retrahit vnam rem, retrahit ceteras.

Sextò, si vnus contractus est, quando plures res in contractum deducuntur, tunc debitor non potest vnum debitum soluere, quin soluat aliud, quia nequit debitor ex parte soluere. *L. Tutor. §. Lucius. ff. de Vfur.* si verò sint plures contractus, tunc debitum potest ex vno contractu dissolui, & non ex alio.

Septimò, si sub vnicò mandato exequendi in subscriptione continerentur plures creditores ad plura debita, tunc si vnus creditor impetret mandatū exequendi contra plures debitores, plura salaria, siue stipendia debet soluere iudici dato ad exequendū, ex eo, quod iudex fecerit, vt plures debitores soluant creditorī.

Tertio queritur, Quid iuris sit, quando contractus sit in diem certum, vt si quis promittat alteri certam pecuniam in diem Sancti Ioannis Baptiste, an statim oriatur obligatio? Respondeo, eam statim oriri. verum creditor non potest agere ante diem constitutum, sed ei obstat exceptio. *L. Cedere diem. ff. de Verborum signific. §. l. Centesimis. ff. de Verborum obligationibus.* vnde in tali contractu contraentes obligationem non reuocant in diem præfixum, sed tantum solutionem, & ideo statim nascitur obligatio, quia vnus alteri tenetur: vel qua incipit debere: sed debitor non cogitur ante statutam diem soluere, & creditor nequit ante diem constitutam petere. Hoc autem locum habet, quando dies est certa, & certo ventura: secus est, si dies incerta constituitur, vt puta, si quis promittat se daturum aliquid alteri, quando videlicet certum quid acciderit, vel cum aliquid factum sit: tunc enim nec oritur obligatio, nec actio antequam illud contingat: quia talis dies incerta æquiparatur conditioni, & differt omnia, vique dum veniat, quod est in conditione appositum. *L. Stipulatio ista. §. inter certam. ff. de Verb. oblig.* Idem iuris est, quando aliquid promittitur in diem mortis: quia tamen si cuique certo est moriendum, incerta tamen est dies mortis, vt colligi potest ex *L. C. vs. actiones ab hæredibus.*

Item locum non habet, quando dies quidem certa apponitur, sed super te, quæ cum persona finitur, & desinit, vt si quis promittat, vel leget alteri ex die, vel in diem S. Ioan. Baptiste vsufructum, vel suum, vel alimenta, tunc enim ante illum diem, & ante hereditatem aditam, nec actio, nec obligatio oritur. *L. §. vlt. ff. Quando dies vsufr. leg. cedat. cuius legis. verba sunt: (Denique Scævola ait, agentem ante diem vlti actus nihil facere, quamuis alius qui ante diem agit, malè agit.)* Quæ qui in diem certam aliquid debet, potest ante diem illam soluere inuito creditore. *L. Stipulatio ista. §. Inter certam. ff. de verborum obligationibus. §. l. quod in diem. ff. de Solutionibus. §. l. Quod qui ff. de Actionibus & obligationibus.* quod secus est, si debeat in diem incertam, quia is creditore inuito, nequit antea soluere. *L. Stipulatio, modo citata.* Hoc autem locum habet, siue ex contractu, siue ex vltima voluntate, siue ex sententia iudicis, siue ex definitione legis quis debitor sit. Intelligitur tamen, quando certa dies constituitur gratia, & favore debitoris: nam secus esset, si promissum esset in diem certum causa creditoris, tunc enim debitor ante diem non potest ei inuito debitum soluere. *L. Eum qui ff. de Annis legat. §. l. Si in 2. §. Pegasus ff. de Leg. 2. §. l. In fidei commissis. §. Cum Peulius ff. de Vfuris, & quando dubi sumus, an postea sit dies gratia debitoris, an cre-*

ditonis, iudicandum est positam esse favore debitoris. Vnde sic, vt si debitum in re certa consistat, fructus medii temporis debeantur creditori, vt si v. g. Titus Caum heredem instituat, eo pacto, vt hereditatem restituat Sei in tempus certæ ætatis, debet hæres restituere omnes fructus medii temporis.

Quid si is, qui debet in certam diem, soluat ante diem per errorem iuris, vel facti, numquid potest repetere tamquam indebitum? Non potest. *L. Fideiusor quamuis ff. Mandati.* Secus verò est si debet sub conditione, & soluit ante conditionem completam, quia tunc potest repetere. *L. Sub conditione, §. l. Sufficit, §. l. Qui promittit ff. de condi. indeb.* Idem iuris est, si quis debeat in diem incertam, & soluat ante illam diem, potest repetere. *L. Sub conditione, supra cit. nisi sciens, & prucios soluent, tunc enim repetere nequit. argumento à l. 1. ff. de Cond. indeb.*

Quid in diem dicendum, quando quis promittit se daturum, vel soluturum Calendis Ianuarii, vel die Paschæ, vel die S. Mariæ, & nihil aliud expresserit? Respondeo, eum debere soluere proximis, vel primis calendis Ianuarii, vel proximo die Paschæ, vel S. Mariæ. *L. Stipulatio ista. §. Inter. ff. de Verborum oblig.* hoc enim intelligitur esse actum in ipsa promissione. Atque eadem ratio est, si contractus vel promissio tacita in conditionem contineat de soluendo in die certo. Vt si quis promittat partum ancillæ, vel fructus arboris, vel fetus pecoris, in die quorundam certo, intelligitur actum esse de soluendo in die proximo post partum vel fructus, vel fetus.

Quid si quis promittat se daturum, soluturumue ante Calendas proximæ Ianuariæ, vel ante certum mensem, annum, vel hebdomadam? Videtur pactum esse de soluendo, pennde, ac si pactum esset de soluendo ipso Calendarum die, vnde non debet, antequam Calendarum, vel mensis, vel annus, vel hebdomada finiantur, creditor soluere. *L. Qui ante Calendas ff. de Verb. oblig.*

Insuper si quis promittat daturum se, vel soluturum pecuniam meliorem post aliquot dies, hebdomatas, vel menses, id intelligitur actum esse, vt post duos dies soluatur, vel post duos menses, hebdomadas, vel annos. Vt si quis testamento scripserit: Styclus seruus meus liber esto intra aliquod dies, postquam obiero. *L. Inter illam, vltimo. ff. de verb. signif.* quia semper pluralis locutio in lege, statuto, contractu, vel quasi contractu, contenta est numero duorum. *c. Pluralis locutio. de Reg. iur. in 6. §. l. Vbi numerus ff. de Testibus.*

Quid si promiserit quis daturum se, vel soluturum aliquando? Respondeo, debere soluere cum primum commode poterit, aut postquam ab eo fuerit debitum petatum. Et idem iuris est in vltimis voluntatibus, vt si hæredi aliquid relinquatur, vt id aliquando alii restituatur, vel vt seruus aliquando manumittatur.

Quid itidem, si Titius in contractu, vel vltima voluntate promiserit, vel legauerit alicui centum, annua, bina, vel trina die? Respondeo, id videretur actum esse, vt soluas in duobus, vel tribus annis, & singulis annis æquales partes. *L. Si legatum in principio ff. de annuis legatis.*

Vltimò, si queras quid sit dicendum, quando quis promittit se daturum, vel soluturum certo tempore? debet ne soluere in principio illius temporis, an extremo tempore, an in medio? Respondeo, si promittat se hodie soluturum, statim peti potest debitum, nondum hodierno die elapso. *L. Liber homo. 2. §. Decem. ff. de verborum obligationibus:* nam tale tempus videtur esse positum in vtilitatem creditoris, non autem debitoris, alioqui enim longius tempus exprimeretur.

Secundò, si quis promittat se daturum, vel soluturum hoc anno, vel hoc mense, vel hac hebdomada, tunc non debet, nisi præteritis omnibus diebus anni, mensis, vel hebdomadæ soluere. *L. Qui hoc anno, ff. de verb. oblig.* Et ratio est, quia quando sumus dubii, tunc tempus censetur adiunctum gratia debitoris, non ipsius creditoris,

l. Stipulatio ista §. Inter certam. ff. de Action. Et obligat.

Tertio, quando in contractibus, vel quasi contractibus, vitium voluntatis, legatis, vel fideicommissis tempus apponitur verbis conceptis significantibus perfectionem temporis, ut si quis promittat alicui pecuniam post annum, vel mensem, vel hebdomadam, vel cum ad certam aetatem, videlicet ad sedecim annos ille pervenerit, vel cum erit sedecim annorum, non cogitur solvere, nisi ad finem temporis, vel aetatis, hoc est, diei promissi, legati, vel commissi, non intelligitur venisse, cum inceptus est, sed cum completus est. *l. Non putabam ff. de Condition. Et demonstration.*

Quarto, quando tempus adicitur verbis conceptis gratia creditoris: ut si quis pecuniam promittat Titio, ut post se ipse Titius petere infra annum, vel mensem, vel hebdomadam, tunc potest ipse Titius petere in principio anni, mensis, vel hebdomadae. *l. Si ita fuerit libertus ff. de Manumissis lib. ubi habetur: (Qui anno duodecimo liber esse iubetur, omnibus diebus anni liber esse iustus est. Item si quis scripserit, ut servus suus sit liber biennio, trienniove, postquam mortuus fuerit ipse testator, non est liber servus, nisi lapsu biennio, vel triennio.)*

Quinto, aliquando tempus apponitur in contractibus, vel vitium voluntatis causa multiplicandi id, quod promittitur, vel id, super quo contrahitur: ut si quis promittat alteri certam pecuniae quantitatem, tunc debetur, & potest peti in principio cuiuslibet anni, & tunc inspicitur an sit capax creditor debiti: & prout si in principio secundi, vel tertii anni vivit, potest suo heredi relinquere debitum illius anni secundi, vel tertii anni, succedit in debito illius anni heres ab intestato: quamvis quidam oppositum sentiant. *l. In singulis, vers. Illud. ff. de Annis legatis.*

Sexto, aliquando tempus apponitur in contractibus causa alienius necessitatis, vel alienius alienius rei certae: ut si quis legavit aliquid alteri quolibet anno, ut habeat, quo possit domum conducere, vel habitare, vel pro possit artem discere, tunc non debetur, nisi eo tempore, quo illa necessitas, vel causa adest, & durat. *l. Nec semel §. Si in habitazione ff. Quando dicat legat. eod.*

Quarto quaeritur, quid iudicandum sit de Contractu, vel quasi Contractu, sub conditione, ut promittas alicui centum, si nauis ex Asia venerit? Respondeo ex eo, dum conditio pender, nullam actionem, vel obligationem oriri. *l. Cedere diem ff. de verborum significat. Et l. Sub conditione ff. de Solution. Instit. de verborum obligat. §. Sub conditione.* Et sciendum est, aliquando tacitam subesse conditionem, non expressam, ut si promittas fructus ex tuo fundo, vel partem ancillae tuae, vel fructus tui pecoris, intelligitur si nascatur haec.

Item si quis promittat dotem, interpretandum est, si nuptiae sequantur. *l. Intordam. ff. de condition. Et demonstration.* unde verè, & propriè debitor non dicitur ante conditionem impletam, quia debitor intelligitur is, à quo invito exigi potest debitum. *l. Debitor ff. de verb. sign.* Quare si testator leget alicui id quod Titius sibi debet, intelligendus est legare debitum, quod est purum, & simplex, non quod est sub conditione. *l. Si ita scripserit ff. de Legat.*

Item si creditor transferret ad alterum per contractum, vel quasi contractum iura sibi competentia contra alium, non veniunt debita, quae sunt sub conditione, sed debita tantum pura, & absoluta. *Bartol. in l. Si ita scripserit, proximè allata. Unde in l. Qui Roma §. Duo fratres. ff. de Legat. 2. habetur: (Quod si pater instituit duos filios, & eos invicem gravat, ut qui prius decefferit sine liberis, restituat alteri, & postea dividant hereditatem, & promittant non venire contra eam: si contigerit, ut unus eorum prius deceadat sine liberis, iure potest alter, qui superstes est, petere eius partem ratione fideicommissi, non obstante divisione facta. Nec dicitur contra eam venire, quia in tali remissione non comprehenditur ius futurum, sed*

tantum praesens: hoc est, non intelligitur abdicare se iure futuro. *l. d. praesens. Et in l. Si ita legatum. ff. de Auro, Et argento legato.* (Si testator leget vestes suas, liberos, equos, vel alias res, intelligitur ea legare tantum, quae sunt sua eo tempore, quo testamentum condidit, non ea quae post testamentum factum, vel mortis tempore sua reperuntur.) Haec autem intelligitur, quando creditori contra debitorem iura competunt pura, & simplicia, & alia etiam sub conditione. Secus est, si tantum creditor iura habet in debitorem sub conditione: tunc enim ea intelliguntur in contractu, vel vitium voluntate. *l. Fundus qui locatus ff. de Fundo instructo, ubi Glossa docet: Si testator legat fundum locatum, non venit in tali legato instrumentum coloniae, sed tantum domini, si verumque ibi est. Sed si non erat ibi instrumentum domini, sed solus coloni, illud intelligitur legatum, & debitum. Similiter in legato generali rerum, quas testator habebat aliquo loco, non comprehenduntur res venales, quae sunt venditioni paratae, & destinatae: at si nulle aliae res ibi reperiantur, illae in legato continentur. *l. Pediculus §. Item cum quaereretur ff. de auro, Et argento legato. Et l. Si cui §. Flaurus ff. de solutionibus habetur: (Li cet eo casu, quo testator mandat in suo testamento, ut solvantur debita sua per contractum inter vivos solvi non debent debita, quae sunt sub conditione, sed ea, quae sunt pura, & simplicia.)**

Quid si testator legaverit uxori vestes suas, vel equos, vel alias res, & illae postea consumuntur, aliis de novo factis, vel acquisitis, illas legatum comprehendat? Sunt qui negent, eas in legato contineri, quia non extenditur ad futura. At sunt etiam qui affirmant, eiusmodi res in talibus legato venire, quia subrogatae sunt in locum priorum. Nec obstant iura supra allegata: solum enim ea locum habent, quando res priores superessent: tunc enim non extenditur legatum ad alias res de novo quasitas. Quando vero sunt sub futura loco pignorum, censentur legatae exacta voluntate testatoris, argumento ex *l. Ultima §. Ultimo ff. de Liberatione legat. Et Bartolus in l. Si ita legatum ff. de auro, Et argento legato.*

Dubia quaestio est, quos effectus producat contractus, vel quasi contractus sub conditione? Respondeo, nonnullos producere. Quoniam cum statim ex eo non nascitur actio, vel obligatio, est tamen quaedam spes iure approbata, & inde fit, ut tale ius in spe ad heredem transmittatur. *Instit. de verborum obligationibus §. Ex conditionali.* At si interit haec traditio rei, transferretur dominium. *l. Sub conditione ff. de Solutionibus.*

Item debitor praestare cogitur cautionem de solvendo conditione impleta, si post debitum contractum suspectus sit. *l. In omnibus ff. de iudic.*

Ceterum illud habet dubitationem, An ex venditione rei sub conditione habeat ius retrahendi, siue redimendi rem venditam proximus consanguineus, ubi statuto, vel lege, tale ius convenit consanguineis intra novem dies tempore venditionis? Quidam existimant, tale illius esse. Alii contra negant, & ideo dicunt: novem illos dies currere à tempore, quo extiterit conditio, quia antea non est pura, & simplex venditio, si quidem dissolvitur tanquam omnino iusta, & inanis, si conditio ad effectum non veniat.

Ex his perspicuum est, contractum sub conditione factum, fieri purum, & simplicem, conditione expleta, ut est communis opinio: quare adveniente conditione, contractus ad effectum omnino perducitur, ac si esset purus, & simplex: & ita valet contractus, ut tenorabat ad tempus, quo est sub conditione factus. *l. Potior. vers. ult. C. qui potiores in pignori habeant.* cuius legis verba sunt haec: Cum enim semel conditio extitit, pennde habetur, ac si illo tempore, quo stipulatio interposita est, siue conditione facta esset, sic ibi. Hoc autem locum ha-

habet, quando conditio ponitur in contractu annuo, & multo plerumque: ut si Titius promittat Caio certam pecuniam quantitate quolibet anno sub aliqua conditione, quia etiam si ea conditio extiterit postea, tunc ab eo tempore incipiet annuum deberi, non antea, nec retrò trahetur, obligatio ad tempus, quo factus est contractus. *l. Huiusmodi ff. de verb. oblig.*

Item non retrò trahitur obligatio, quando tempore, quo impletur conditio, non est habitus ex parte extremorum: nam oportet duo extrema sint habilia. Vnde Glossa in *l. donationes quas parentes C. de Donat. inter. vir. & vxor.* ubi habetur Donationem inter vitam, & vxorem consummati morte, & retrouertit ad tempus factæ donationis: dicit, hoc intelligi, quod attinet ad fructus medi temporis, non ad dominum, quia illud, constante matrimonio transferri non potuit per donationem, quia vir vxori donare non potest. *l. C. de Inofficiosis donationibus, & ex l. Obseruare. §. vltimo. ff. de officio Proconsulis, & Legati,* colligitur si Proconsul antequam sit ingressus provinciam, delegauerit alteri iurisdictionem, talis delegatio non valet, quia Proconsul antequam provinciam ingrediatur, nullam iurisdictionem habet. Quod si postquam provinciam intrauit, eam delegationem consummauit, delegatus acquirit iurisdictionem eo tempore, non retrò contrahitur ad tempus delegationis factæ. Et ex *l. Quoties. ff. de Nonationibus,* habetur: Si res sub conditione debita sit, & perierit tempore, quo expletur conditio, ex tali contractu nulla oritur actio, vel obligatio nec retrò trahitur ad tempus facti contractus, quia res eo tempore, quo conditio extitit, non erat. Si roges, An cum impletur conditio, eo ipso debitor sit in mora soluendi, sicut est in mora, quando aduenit dies constituta ad soluendum. Respondetur, minimè, quia dies constituta interpellat, non autem conditio.

Dubium etiam questionis est, An quando contractus continet conditionem, & diem, sufficiat solum, si conditio existat, an verò potius requiratur, ut utrumque adit? Respondetur, in primis requiritur, ut utrumque existat, quando contractus continet diem, & conditionem, ut si quis promittat alteri centum soluenda intra annum, si natus ex Aha venerit, necesse est, ut existente conditione, labatur annus. *l. Si ita legatum sit ff. de Condit. & demonstr. ubi habetur:* (Si testator legauit Titio decem post decem annos, & sub conditione, si satis ab hærede non exegerit, quia Titius decem sic infra illos decem annos transiit legatum ad hæredem) & dicit Glossa, hæredes legatarii non posse petere tale legatum, nisi post lapsum decem annorum.

Idem iuris est, quando contractus continet conditionem, & diem, si conditio pendet ex facto, & voluntate debitoris, ut si promiserit tibi centum, si quid faciam intra annum. *l. In illa stipulat. ff. de verb. oblig.* ubi sic est: (In illa stipulatione si Calendis Stychem non dederis, decem dare spondes, mortuo homine, queritur, An statim ante Calendas agi possit Sabinus, & Proculus expectandam diem actionis putant, quod verius est. Tota enim obligatio sub conditione, & in diem collata est: & licet ante conditionem committi videatur, dies tamen superest.) Quando verò contractus continet conditionem, & diem, & conditio pendet ex facto, & voluntate debitoris, tunc sufficit si conditio impletur. *l. Hoc iure ff. de verb. oblig.*

In dubium etiam vocatur, An contractus sub conditione transeat ad hæredes? Respondetur, transire. *Inst. de verb. oblig. §. Ex conditionali,* ubi verba sunt: (Ex conditionali stipulatione tantum spe debitorum, tamque ipsam spem in hæredem transmittimus, si priusquam conditio extet, mors nobis contigerit.)

Quintò queritur, Quid iuris sit de contractu alternatiuo? ut quando quis promittit alicui Stychem, vel Pamphilum, equum, aut equam. Respondetur, quando cumque alternatiua est in pecunia, vel tempore, tunc non obligat debitorem, nisi ad maiorem summam, & ad maiorem temporis moram, ut si Titius promittat se daturum Caio decem, aut quidecim, non cogitur soluere nisi decem, si promittat

se daturum infra annum, vel biennium, non debet nisi infra biennium. *l. Si ita stipulatus fuero decem, aut quidecim. ff. de verb. oblig.* Si verò alternatiua ponatur inter res inter quas cadit affectio, tunc electio est debitoris, *l. Plerumque §. vlt. ff. de iur. dot.*

Quid autem si vna res perierit, remanetne altera obligata? Respondetur remanere. *l. Stychem, aut Pamphilum. ff. de Solut.* Et hoc locum habet, quando melior, & pretiosior res petempta est, & vilior remansit: secus enim est, si meliori, & pretiosiori extante, vilior extincta sit, & tunc debitor liberatur soluendo aestimationem rei peremptæ. *l. Cum res legata, vers. Quia ration ff. de leg. 1. dummodo tam et aliqua ex rebus alternatiue debitas petat sine culpa, vel mora creditoris: nam si ipsi fuerit oblata, & noluerit recipere ea, post ea petempta, liber est debitor, nec cogitur aliam, quæ remansit soluere. *l. Stipulatus sum ff. de verb. oblig.**

Item mortuo debitore, cuius est electio, vel mortuo creditore, cuius est eligere tam in contractibus, quam in ultimis voluntatibus, ius siue facultas eligendi transmittitur ad hæredes. *l. Si stipulatus fuero illud, aut illud ff. de verb. oblig.* & hoc locum habet, quando ex lege competit ius eligendi: secus si conueniat ex pacto contrahentium, & quando ius eligendi est in utilitatem eius, cuius est eligere, secus si est in utilitatem alterius. Vnde sit, ut si cui data est facultas eligendi vnum ex filiis, & meliorem, & potioris hereditatis portionem relinquat, nequeat ius declarandi transmitti. Idem si iudex aliquis condemnauerit reum ad exilium secundum arbitrium, & voluntatem suam, ius declarandi non transit ad successorem.

Dubium verò questionis est, Quando in alternatiuis electio est debitoris, & quando creditoris? Respondetur, in alternatiua, remedium electionem esse creditoris, quia remedia censentur indulta gratia creditoris, ut colligitur ex *l. Cum potius C. de Transactionibus* ut si quis promittat se soluturum alteri, vel daturum fideiussores, aut pignora adueniente tempore constituto, potest creditor petere debitum, neque cogitur recipere fideiussores. Bart. in *l. Quamuis ff. de Fideiuss. & ibi Alberticus, Baldus, & Salicetus.*

At verò in alternatiuis rerum, electio est debitoris, ut si pater, vel auus promiserit dotem, ut filia nubat, vel religionem suscipiat, & interim dum non soluerit, promittit quolibet anno certam pecuniam quantitatem, dubitatur, an possit maritus, vel cœnobium petere dotem, vel promissam pecuniam quantitatem? Respondetur, liberum esse patri, vel alteri debitori eligere, quod voluerit, videlicet, vel solutionem dotis promissæ, vel solutionem certæ quantitatis pecuniaræ quolibet anno: neque potest præcise maritus, vel cœnobium ab eo ex petere dotem promissam, quoniam promittit alternatiue, & fauore debitoris est tota illa alternatiua rerum. Et hoc locum habet in contractibus, nam in ultimis voluntatibus dicendum est, aut verba testatoris referuntur ad legatarium, vel ad hæredem. Si ad legatarium, ipse est eligere, ut si testator dicat, lego Titio hanc vel illam rem, vel, habeat Titius hoc, vel illud, tunc Titius ius est eligendi, quod maluerit ex duobus: si autem verba testatoris referantur ad hæredem, tunc ad illum spectat eligere: ut si testator dicat: Hæres meus det Titio hoc, vel illud. *l. Si ita reliquit §. vlt. ff. de Leg. 2.*

Item quando creditor, vel legatarius, cuius est eligere, petit, & eligit rem minoris estimationis, & pretii per errorem iuris, vel facti, putans nimirum ius eligendi sibi non esse, neque amplius variare, nec agere ex conditione indebiti, nec alio iuris remedio. *l. Si is cui, ff. de Legatis.* Et ratio huius est, quia qualibet res erat ipsi obligata, nec errauit in re indebita, nec in causa principali: ergo re qualibet soluta, cessat repetitio.

Ultimò queritur, Quid iudicandum sit de contractu, quo quis promittit se annuum daturum, ut si Titius promittat Caio se daturum centum in singulos annos? Respondetur, contractum huiusmodi differre à legato annuo: nam in contractibus vna est pura, & simplex promissio, actio, & obligatio, & statim oritur, & comprehendit totum tempus

& annos futuros. In legatis vero in primum annum, confectum nascitur actio, & obligatio: in sequentes vero annos non est nata aliqua actio, immo legatum est conditionale. *l. Si Sychum, aut Pamphilum. §. Stipulatio. ff. de legatis. Co. l. in singulos. Co. l. in annos. ff. de Annuis legatis. Co. l. Senatus. §. ult. ff. de Donat. caus. mor.* Unde efficitur, ut in contractibus iustis, & idonea persona, cui debetur, censetur ipso tempore, quo fit contractus. v.g. si promissio facta est filiofamilias, vel seruo, acquiritur, etiam si postea emancipetur, vel manumittatur. Sed in legatis, vel ultimis voluntatibus, quolibet anno inspicitur an legatarius sit legati capax, quia tot sunt legatarii, quibus relinquitur annuum legatum. Quare si primo anno erat filiusfamilias, vel seruus, pertinebit ad patrem, vel dominum: quod si secundo, vel tertio anno sit sui iuris, sibi acquiritur. *l. Si filiusfamilias. Co. l. Si filius sub conditione. ff. de Leg. iur. Co. l. Senatus. §. ult. ff. de don. caus. mor.* Item in contractibus, lapsus cuiuslibet anni constituit debitorem in mora absque aliqua interpellatione. *l. 2. C. de Iur. Emphyt.* At in ultimis voluntatibus non quolibet anno est hæres in mora, sine interpellatione, cum sint plura legata. Præterea in contractibus si debitor cessante soluere per triginta annos, extincta censetur obligatio, vel promissio annorum, cum sit vna, & eadem obligatio in singulos annos futuros: sed in ultimis voluntatibus præscriptio non procedit, nisi tantum in vno anno, quia sunt plura legata, & proinde post lapsum cuiuslibet anni incipit, & requiritur noua præscriptio. *Gloss. in l. Cum notissimi. §. In his. C. de Præscript. 30. vel 40. annor.* Insuper contractus, vel promissio, vel obligatio annua est perpetua, & transit ad hæredes. *l. Si Sychum. §. Stipulatio. ff. de verb. oblig.* Sed in ultimis voluntatibus cum legatum annuum, in vnum annum sit purum, & simplex, in sequentes conditionale fit ut legatum mortuo, primo anno debitum transmittatur ad hæredes, & mortuo secundo, transmittatur debitum secundi anni: non vero transit debitum sequentium annorum. *l. Si in singulos. ff. de Ann. leg.* Et ratio huius est, quia legatum est propter bona meina legatari. *l. Nec adicit. ff. Pro soc.* & propterea subintelligitur tacita conditio, si viuat. Sed in contractibus solum considerantur verba, & vinculum obligationis, non vero merita personæ. Unde vna tantum obligatio censetur, perpetua, quæ transmittitur ad hæredes.

Quæres, quid dicendum sit, cum testator simpliciter reliquit, vel legauit ciuitati, vel collegio certam pecuniæ quantitatem in diem S. Io. Baptistæ, vel alterius cuiuslibet diei festi, An solum intelligatur legale in primum annum, & diem festum illius anni, an in perpetuum? Respondeo, in *l. Cum quidam. ff. de Ann. legat.* hæc verba contineri: [Cum quidam decurionibus diuisiones dare voluisset die natalis sui, Diuus Seuerus, & Antoninus rescripserunt non esse verisimile, testatorem, de vno tantum anno sensisse,

sed de perpetuo legato.] Sic ibi. Ex quo fit, ut si testator reliquat Collegio Canonicorum, vel Monachorum conuentui certam pecuniæ quantitatem, vel frumenti, vel vini, vel olei mensuram in diem S. Francisci, intelligatur hæc in singulos annos reliquisse. Id vero locum habet, quando dies propriè, & æqualiter quolibet anno repetitur, nam si ceterus est, si relinquat testator aliquid erogandum die mortis suæ, vel funus, vel sepulture. *Bart. & Albet. m. l. Cum quidam. supra citata.*

Quærit onisidem est, quid sentiendum sit, quando testator legauerit puellæ centum, donec nubat? Respondeo, non intelligi semel tantum legasse, sed quolibet anno, donec nubat. *l. Legatum ita est. ff. de Ann. leg.* cuius legis verba sunt. (Legatum ita est: Actiæ, donec nubat, hæres meus quinquaginta dare damnas esto: neque adscriptum est in annos singulos) Labeo, & Drebatus, præsens legatum deberi putant: sed rectus dicitur id legatum in annos singulos deberi. Hoc etiam intelligitur, si testator reliquat Titio centum, quoad vixerit: non enim intelligi debet de vna tantum præstatione, sed de annua, & perpetua ad vitam. Ut si legauero tibi vsumfructum fundi mei, perinde est, ac si legassem in singulos annos vite tuæ. *l. Sicut annuus in princ. Co. §. Vnde tractatum est. ff. Quibus mod. usufruct. accip.* Hoc autem locum habet in ultimis voluntatibus, quia voluntates testatoris amplè interpretari debemus: si ceterus verò est in contractibus inter viuos, ut si annui promittatur alicui, non intelligitur esse promissum in perpetuum, quolibet anno, sed semel tantum.

Quid autem si testator grauet hæredem ad soluendum alicui ea, quæ ipse testator in vita sua date illi conlucera? Respondeo, hæredem solum debere ea, quæ ordinario & certo modo quolibet anno præstare solbat testator, non verò ea, quæ extra ordinem, & incerto modo, suo arbitratu testator præstabat. *l. Seio amico. §. Medico Sempronio. ff. de Ann. leg.* sibi verba sunt hæc: (Medico Sempronio, quæ vna præstabat, dari volo. Ea videntur relicta, quæ certam formam erogationis annuæ, non incertam liberalitatis voluntatem habuerunt: sic ibi,

Quid verò si testator varia præstare consueuerat? Respondeo, in *l. Mela atr. ff. de Alim. Co. cib. leg. vers. Sed si alimenta.* Vipiani verba esse: (Sed si alimenta, quæ viuis præstabat, reliquerit: ea demum præstabitur, quæ mortuo tempore præstare solitus erat. Quare et si fortè variè præstiterit, eius tamen temporis præstatio ipse habebit, quod proximum eius morti fuit. Quid ergo, si ceterus testaretur, minus præstabat? Plus mortuo tempore, vel contra? adhuc erit dicendum, eam præstationem sequendam, quæ nouissima fuit.)

* * *

FINIS LIBRI SEXTI.

INSTL